

сьогодення; активізація та мобілізація бібліотекою-музеєм небайдужих до історії та культури людей і створення своєрідного культурно-мистецького та науково-дослідницького осередку. Бібліотеки-музеї можуть співпрацювати з державними музеями при визначенні власного профілю та критеріїв відбору майбутніх експонатів, особливостей інтерпретації меморіальних предметів у експозиціях та виставках. Музейні експозиції та різноманітні заходи дають користувачам бібліотек-музеїв можливість побачити край на тлі економічного, соціально-культурного життя району, області або країни загалом у різні історичні періоди.

До впровадження елементів музейної діяльності звертаються не лише публічні, а й національні, навчальні, муніципальні, галузеві та інші типи книгозбірень, створення бібліотеки-музею залежить від ступеня розвитку складової саме музейно-експозиційної та науково-дослідної роботи. Так, наприклад, тільки в Хмельницькій області, де перша бібліотека-музей (історико-етнографічного профілю) була створена в 1990 р. у с. Вітківці Кам'янець-Подільського району, в 2009 р. функціонувало вже 15 бібліотек-музеїв. У деяких районах області було створено програми з їх розвитку. Наприклад, на районному рівні в 2006 р. була прийнята програма "Бібліотеки-музеї Деражнянщини на період 2006—2010 років" [13]. У 2009 р. начальник управління культури, туризму і курортів Хмельницької облдержадміністрації М. Черкаський зазначав, що розвиток бібліотек регіону останніми роками зумовлений пошуком фахівців, нових шляхів взаємодії з місцевою громадою, розвитком краєзнавчої діяльності, яка вилілась у створення

бібліотек-музеїв [43, с. 3—6]. Серед цих закладів у Хмельницькій області працюють літературні, краєзнавчі, меморіальні та інші різновиди, які зазвичай уклали з державним музеєм "Охоронне зобов'язання". Представники установи діють на основі "Положення про бібліотеку-музей", ведуть інвентарну книгу надходжень музейних предметів, книгу обліку допоміжного фонду, складають акти приймання-передавання предметів у бібліотеку (при оформленні дарчих), описи предметів (своєрідна легенда про історію експоната), картотеки дарувальників [4]. Для порівняння зазначимо, що у Хмельницькій області станом на 2009 р. діяло близько 900 бібліотек (з них — 782 сільських), у фондах яких зберігалось 12 млн видань [37]. Майже в кожному населеному пункті Хмельницької області є клуб та бібліотека, а мережа музеїв значно менша, що сприяє створенню нового поліфункціонального закладу — бібліотеки-музею, діяльність якої посилює роль книгозбірни у суспільстві, зміцнює її авторитет у місцевій громаді, привертає увагу до рідного краю, його духовних витоків. У 2012 р. в області діяло вже 48 бібліотек-музеїв. Про підвищення їх соціальної ролі в цьому краї свідчать результати огляду-конкурсу сільських бібліотек Хмельницької області, де перші місця посіли саме бібліотеки-музеї (перше місце — Правдівська бібліотека-музей Ярмолинецького району, а третє — Нестеровецька сільська бібліотека-музей Дунаєвського району) [1, с. 3].

(Далі буде)

Надійшла до редакції 26 січня 2015 року

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

УДК 001.4

Георгій Ассєв,
доктор технічних наук, професор,
завідувач кафедри інформаційних
технологій ХДАК

Інформетрія або інфометрія?

Розглянуто відмінності між поняттями інформетрії та інфометрії й аспекти вживання їх у сучасному наукознавстві. Проведено аналітичний огляд використання терміна "інформетрія".

Ключові слова: інформетрія, інфометрія, бібліометрія, бібліотечна справа.

Нещодавно автор був присутній на захисті кандидатської дисертації із соціальних комунікацій [1]. На зауваження, висловлене здобувачеві, що в назві роботи слід зазначити "Інформетрична діагностика...", а не "Інфометрична діагностика...", дисертант відповів, що дефініція "інфометрична" з буквою "р" або без неї визначає одне й те саме поняття. Доказової бази не було, а отже, довелося погодитися з автором дослідження. Присутній на захисті професор М. Сенченко підтримав дискусію і запропонував присвятити цій темі статтю.

Попередньо розглянемо співвідношення термінів "інфометрія" й "інформетрія" в мережі Інтернет. Станом на 01.03.2015 р. за результатами пошуку Google одержано нижченаведені результати їхнього застосування в текстах відповідно англійською, російською і українською мовами:

Англійською мовою, к-сть записів	
informetrics	119 000
infometrics	47 000
Російською мовою, к-сть записів	
информетрия	3 920
инфометрия	361
Українською мовою, к-сть записів	
інформетрія	10 900
інфометрія	117

У результатах запиту враховано перехресні посилання до неодноразово цитованих опублікованих наукових праць.

Отже, найуживаніші в науковій літературі поняття "informetrics", "информетрия" і "інфометрія". Проте слід

з'ясувати питання щодо термінів "інформетрія" й "інфометрія": чи мають вони однакове або різне смислове навантаження?

Аналіз наукової літератури з окресленої проблематики уможливило висновок, що здебільшого поняття "інформетрія" та "інфометрія" науковці визнають аналогічними, а це далеко від істини. Розглянемо причини змішання цих лексем.

Почнемо з дефініції "інфометрія". В довіднику "Сборный словарь иностранных слов русского языка" (онлайн-версія: <http://www.classes.ru/all-russian/dictionary-russian-foreign2-term-15135.html>) наведено таку: "InfoMetria от латинского "informatio" — информация и + греческого "metreo" — измеряю, а по-русски это словосочетание звучит как "инфометрия". А можливо, все-таки "InfoMetria" ? У словникові увагу приділено походженню поняття, проте не з'ясовано його сутність. Натомість укладачі розлого й детально пояснюють суть терміна "бібліометрія", який часто подається як синонім термінів "інформетрія" та "наукометрія".

Розглянемо, як пропонуване до дискусії поняття трактується в матеріалі з Wikipedia¹ (<http://uk.sciencegraph.net/wiki/Інфометрія>): "**Інфометрія** вивчає математичні, статистичні методи і т. д., характерною особливістю **інфометрії** є те, що її основна мета — здобуття наукового знання безпосередньо з інформації (курсив авт.)". Як бачимо, досить вільне трактування термінів призводить до плутанини в розумінні пропонованого тексту для недостатньо підготовленого читача.

У деяких наукових публікаціях і монографіях матеріал ілюструють нижченаведені рисунки:

Рис. 1. Співвідношення понять "інфометрія", "бібліометрія", "кіберметрія", "наукометрія" і "вебометрія" (L. Björneborn, 2004)

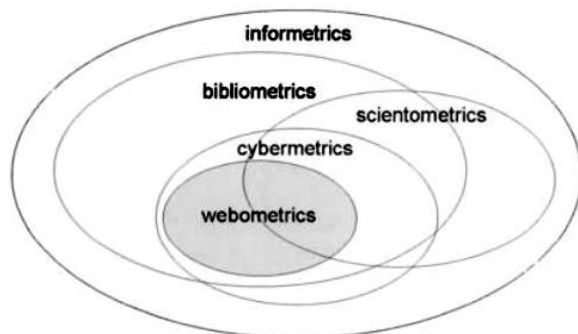

Рис. 2. Співвідношення понять "informetrica", "bibliometrica", "cybermetrica", "scientometrica" і "webometrica" (L. Björneborn, 2004)

¹ На думку автора публікації, Wikipedia не може слугувати авторитетним довідковим ресурсом, оскільки статті укладають не фахівці із певних галузей знань, а користувачі, до того ж матеріал не рецензується.

Аналіз схем дозволяє зробити висновок, що використовуючи оригінальні публікації, автори допустили деформацію терміна "інформетрія", а саме була втрачена буква "р". Відповідно, з'явилося нове написання — "інфометрія". Для наочності дослідники ілюстрували статті запозиченою один у одного графікою. Так, навіть у напису до рис. 1 є термін "вебометрія", хоча у схемі в овалі цього слова немає. В оригінальній публікації [4, рис. 2] овал з написом "webometrica" затушований, оскільки тоді це був новий термін, що потребував визначення й опису. Проте науковці проігнорували очевидні аргументи і виключили його з рисунку, залишивши в підписі. Відповідно, в публікаціях використовують таку схему із посиланням на L. Björneborn.

Іноді трапляються й псевдонаучні курйози. У монографії [5] наведено твердження, що терміни "бібліометрія" і "наукометрія" в науці вживають як синоніми (с. 17), однак, на цій самій сторінці: "Следует отметить, что в конце XX в. появился ряд аналогичных терминов. В 1988 г. в ВИНТИ [Горькова, 1988] был введен в оборот термин "инфометрия" (Infometrics). ...В работе [Brooks, 1990] представлен полемический обзор по теме "Библиометрия, наукометрия и инфометрия? О чем мы говорим..." Зауважимо, що В. Горькова [6] ніколи не досліджувала інфометрію: її монографія, варта уваги, присвячена інформетрії. Автори [5], посилаючись на працю [6], у власній роботі роблять помилку, відкидаючи букву "р", і цитата має вигляд: "Горькова В. И. Инфометрия..." Отже, краще спотворити слово, ніж припинити вважати термін "інформетрія" синонімом "бібліометрії" й "наукометрії". З цього і починається псевдонаука.

Посилання на В. Brooks [7] у монографії [5] доводить, що і цей науковець вивчає проблеми informetrics (інфометрії). У російському перекладі автори [5] припустилися прикрої помилки щодо оригіналу. Що в таких випадках робити малопідготовленому читачеві?

Автор не ставив на меті систематизувати такі публікації і відшукувати суперечності, тому як приклад навів посилання на окремі роботи [2; 3; 5]. Безсумнівно, що в питанні стосовно метрик у вітчизняній науковій літературі існує чимало розбіжностей, а цілісного подання немає. Додамо, що в Харківській державній академії культури зазвичай використовують термін "інфометрія" [1; 8], а в науковій школі академіка О. Онищенко — "інформетрія" [9].

Інформетрія — науковий напрям, що активно розвивається, пов'язаний із дослідженнями всіх кількісних аспектів інформації, інформаційних процесів і явищ. Термін "informetria" уперше вжито в 1979 р. у статтях німецьких науковців [10; 11]. Інформетрія у широкому розумінні — це використання різноманітного математичного апарату для аналізу, виявлення закономірностей, формулювання законів інформаційної діяльності й наукової інформації, а також для прийняття рішень в інформаційній практиці [12]. На думку фахівців, поняття "інформетрія" має право на існування в рамках теорії наукової інформації, як і "економетрія", "біометрія", "психометрика" — в межах відповідних дисциплін або паралельно з ними [13]. Водночас цей напрям не одержав настільки широкого поширення, як бібліометрія, хоча масив публікацій із питань статистичних та інших математичних методів в інформатиці збільшується.

Інформетрія розвивається, створюються дослідницькі організації, відбуваються конференції. Так, у Копенгагені при Королівській школі бібліотекознавства й інформатики функціонує Центр інформетричних досліджень (ЦД) [14]. Його основні завдання — вивчення інформаційних потоків за допомогою найсучасніших методів пошуку й бібліо-

метричної методології, у тому числі проведення досліджень у мережі Інтернет. ЦІД піддає традиційному бібліометричному аналізу не лише діяльність наукових співтовариств, а й застосовує перевірені практикою методи для вивчення соціальних, промислових та інших зв'язків.

Із ХХ ст. інформетрія перетворилася на самостійний науковий напрям, що об'єднав фахівців у Міжнародну наукову спільноту (International society for scientometrics and informetrics — ISSI). Під її егідою регулярно проходять міжнародні конференції (International conference on scientometrics and informetrics, <http://www.issisociety.info/>). З 1978 р. випускається журнал "Scientometrics", а в 2007 р. у видавництві "Elsevier" вийшло перше у світі міжнародне видання, що містило у назві слово "informetrics" (інформетрія), — "Journal of informetrics" (<http://www.journals.elsevier.com/journal-of-informetrics/>). Цей факт свідчить не тільки про розширення досліджень у сфері інформетрії, а й про важливість цього напрямку і визнання його наукового статусу [15; 16]. Інформетрія є одним із тих рідких міждисциплінарних методів, що поширюється майже на всі наукові сфери: використовує інструменти (методики, моделі, аналогії) з математики, фізики, інформатики, математичної лінгвістики й інших точних наук. З іншого боку, інформетрія звернена до таких галузей знання, як бібліотечна справа, соціологія та історія науки, наукова політика, інформаційний пошук тощо [17; 18].

Сьогодні в науковому арсеналі фахівців численні монографії, огляди, бібліографії з бібліометрії, наукометрії, вебометрії тощо. Зокрема, наведемо праці В. Налімова й З. Мультченко [19], С. Хайтуна [20], В. Горькової [6], С. Рожкова [21], Н. White і К. McCain [22], С. Borgman і J. Furner [23], М. Thelwall, L. Vaughan і L. Björneborn [24], словник бібліометричної термінології V. Diodato [25], підручник L. Egghe і R. Rousseau [18], огляди С. Wilson [26] і J. Bar-Ilan [27] тощо.

Що стосується лексеми "інформетрія", автор не виявив жодної вартої уваги наукової публікації, де б термін використовувався у пропонованому контексті.

У наступних публікаціях розглянемо класифікацію й місце кожної е-метрики, роль, значення, застосування у сучасному наукознавстві, оскільки сьогодні існує певна плутанина в їхній системі понять.

Список використаної літератури

1. Назаровець С. А. Інформетрична діагностика потоку веб-публікацій українських бібліотекознавців : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій / Сергій Андрійович Назаровець ; Харків. держ. акад. культури. — Харків, 2014. — 21 с.
2. Пронин А. А. Российская эмиграция как объект исследования : монография / А. А. Пронин. — [Germany] : LAP LAMBERT [academic publishing] Saarbrücken, 2012. — 227 с.
3. Бельський А. Визуализация в информетрии — красота да и только / А. Бельський. — Режим доступа: <http://informetrics.ru/articles/sn.php?id=73>. — Загл. с экрана.
4. Björneborn L. Towards a basis framework for webometrics / L. Björneborn, P. Ingwersen // Journal of the American society for information science and technology. — 2004. — Vol. 55, № 14. — P. 1216—1227.
5. Бредихин С. В. Методы библиометрии и рынок электронной научной продукции : монография / С. В. Бредихин, А. Ю. Кузнецов. — Новосибирск : ООО Омега-принт, 2012. — 255 с.
6. Горькова В. И. Информетрия: (количественные методы в НТИ) / В. И. Горькова. — Москва : ВИНТИ, 1988. — Сер. Информатика: Итоги науки и техники. — Т. 10. — 326 с.
7. Brooks B. C. Biblio-, sciento-, infor-metrics? What are we talking about. — Informetrics 89/90/ed. by I. Egghe. R. Rousseau. — Elsevier Sci. Publ., 1990. — P. 31—43.
8. Бібліотека ВНЗ на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : монографія / за ред. В. О. Ілганасової, Т. О. Колесникової. — Дніпропетровськ : Вид-во Маковецький, 2010. — 197 с.
9. Наукова періодика України та бібліометричні дослідження : [моногр.] / Л. Й. Костенко, О. І. Жабін, Є. О. Копанєва, Т. В. Симоненко / під ред. О. С. Онищенко, акад. НАН України; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — Київ, 2014. — 173 с.
10. Blackert L. Ist in ger wissenschaftlichen information platz fur die informetrie? / L. Blackert, S. Wiss Siegel // Zeitschrift tech. hochchule. — 1979. — Vol. 25, № 6. — S. 187—199.
11. Nacke O. Informetria: Name fur eine neue diszipline / O. Nacke // Nach. Dok. — 1979. — Vol. 30, № 6. — S. 219—226.
12. Pindlowa W. Wokol informetirii, bibliometirii i naukometirii / W. Pindlowa // Aktual. probl. inf. i dok. — 1989. — Vol. 34, № 1—2. — P. 3—7.
13. Лазарев В. С. Библиометрия / В. С. Лазарев // Вопросы библиографоведения и библиотековедения : межвед. сб. — Минск, 1991. — Вып. 12. — С. 3—18.
14. Вормелл И. Придание новых качеств найденной информации / И. Вормелл // Междунар. форум по информации. — 2000. — Т. 25, № 4. — С. 23.
15. Mayr P. Why is a new Journal of informetrics needed? / P. Mayr, W. Umstätter // Cybermetrics. — 2007. — Vol. 11, Iss. 1. — 6 p.
16. Egghe L. Welcome to the Journal of Informetrics / L. Egghe // Journal of Informetrics. — 2007. — Vol. 1, Iss. 1. — P. 1.
17. Glänzel W. Bibliometrics as a research field. A course on theory and application of bibliometric indicators. Course handouts / W. Glänzel. — Mode of access: http://nsdl.niscuir.res.in/bitstream/123456789/968/1/Bib_Module. — Title from the screen.
18. Egghe L. Introduction to informetrics: quantitative methods in library, documentation and information science / L. Egghe, R. Rousseau. — Amsterdam e. a. : Elsevier Science Publishers, 1990. — 450 p.
19. Налімов В. В. Наукометрія: Изучение развития науки как информационного процесса : монография / В. В. Налімов, З. М. Мультченко. — Москва : Наука, 1969. — 192 с.
20. Хайтун С. Д. Наукометрія: состояние и перспективы : монография / С. Д. Хайтун. — Москва : Наука, 1983. — 344 с.
21. Рожков С. А. Библиометрические методы выявления и анализа научных направлений / С. А. Рожков. — Москва : ВИНТИ, 1991 // Итоги науки и техники. Сер. Информатика. — 1991. — Т. 16. — 140 с.
22. White H. D. Bibliometrics / H. D. White, K. W. McCain // Annual review of information science and technology. — 1989. — Vol. 24. — P. 119—186.
23. Borgman C. L. Scholarly communication and bibliometrics / C. L. Borgman, J. Furner // Annual review of information science and technology. — 2002. — Vol. 36. — P. 3—72.
24. Thelwall M. Webometrics / M. Thelwall, L. Vaughan, L. Björneborn // Annual review of information science and technology. — 2005. — Vol. 39. — P. 81—135.
25. Diodato V. Dictionary of bibliometrics / V. Diodato. — New York : Haworth Press, 1994. — 185 p.
26. Wilson C. S. Informetrics / C. S. Wilson // Annual review of information science and technology. — 1999. — Vol. 34. — P. 107—247.
27. Bar-Ilan J. Informetrics at the beginning of the 21st century — a review / J. Bar-Ilan // Journal of informetrics. — 2008. — Vol. 2, Iss. 1. — P. 1—52.

Рассмотрены различия между понятиями информетрии и информетрии и аспекты их применения в современном науковедении. Проведен аналитический обзор использования термина "информетрия".

Addressed the differences between the concepts informetrics and infometrics their application in the modern history of science. An analytical review of literature using the term "informetrics".

Надійшла до редакції 10 квітня 2015 року